

מודל הגן הרב תרבותי המיטבי

תובנות ופרקטיקות מעבודה של עמותת יד ביד בגני יפו

כתיבה : סיגלית גבעון, מארי קופטי, יפית בבתי

תוכן העניינים:

- הגדרה
- עקרונות חינוכיים
- מאפייני הסביבה החינוכית
- מטרות
- מתודות
- תהליכים חינוכיים לדוגמא
- מרכיבים נוספים הנדרשים למימוש תפיסה רב תרבותית בגן
- נספחים – תכניות חינוכיות לדוגמא

רב תרבותיות – הגדרה

כדי לדון במושג השגור רב-תרבותיות, ראוי להתחיל בהמשגת ערך המפתח - תרבות. המושג תרבות במשמעותו הבסיסית והשכיחה מגדיר קבוצת אנשים השותפה לערכים, מנהגים, נורמות, דפוסי התנהגות והשקפת עולם (Lum 2000, 1999), NASW (למרות הנטייה לראות בעיקר את הפן האתני המסורתי שבתרבות הנובע ממוצאם של אנשים, תרבות יכולה להגדיר קבוצות שונות, כגון קבוצות גיל, לאום, מגדר, דת ועוד. בקבוצות אלה אנשים חולקים ביניהם מאפיינים משותפים, שחלקם ייחודיים רק לקבוצתם. ביטוייה המרכזי של חברה מרובת תרבויות הוא השונות, דהיינו הקיום לצד ריבוי אורחות חיים. חיים בדרך זו רוויים במתח דיאלקטי - בין הנטייה לנוחות שמאפשר הדומה והמוכר, לבין חוסר הנוחות שיוצר הלא מוכר, הלא ידוע ולעתים אף הלא מקובל.

(אורנה שמר, "מריבוי תרבויות לרב-תרבותיות אתגרים מקצועיים בעבודה רגישת תרבות עם ילדים והוריהם", עט השדה, 2009)

רב-תרבותיות הוא מושג נורמטיבי, המביע תפיסה ערכית, אידאית, הרואה בריבוי התרבותי ערך חיובי, רצוי, המבטא את רוח האדם על כל גווניה ואת ערכי החירות, השוויון, הכבוד לאדם והצדק

ד"ר ישעיהו תדמור, "עקרונות בחינוך לגישה רב תרבותית", בתוך: אקדמות – כתב-עת של לומדי "בית מורשה", (2003)

חינוך רב-תרבותי הוא לא רק היכרות עם תרבות האחר, אלא עיצוב סביבה המשקפת את השונות התרבותית, ובעיקר יצירת שינויים מבניים המבטאים את השוני התרבותי. החינוך צריך להיות מעוצב כך שיתאים לכל תרבות, לכל גזע ולכל קבוצה חברתית. החינוך הרב-תרבותי בא לידי ביטוי במדיניות, בפוליטיקה ובתרבות הבית-ספרית, באסטרטגיות ובסגנונות הוראה, בהשתתפות הקהילה ובתכנית הלימודים הפורמלית. המשגה של המערכת ויצירת קשר בין כל הגורמים בתוכה תאפשר ליישם תכנית כזאת במערכת החינוך.

בינה גלדי, "חינוך לרב-תרבותיות במדינת ישראל – מציאות או חזון?", עט השדה, (2009).

אנו מתוך הפרקטיקה היומיומית בגנים נוטות להגדיר גן כגן רב תרבותי מבחינה יישומית כגן המתאים עצמו באופן ספציפי לקבוצת האוכלוסייה המגוונת הלומדת בו, ויש בתהליך החינוכי רלוונטיות למקום, לזמן, ולהרכב הילדים והמשפחות.

עקרונות חינוכיים בעבודה בגן רב תרבותי

- הידע אינו נתון בידי צד אחד, הידע נובע מתוך התהליך החינוכי ונאסף ממגוון האמירות והפעולות של הילדים והצוות. גוף הידע נבנה במשותף. הידע הוא תוצר של הדמויות הפועלות בגן.
- לתוך תכנית הלימודים של הגן יוטמעו אלמנטים רב תרבותיים בכל נושא ובכל למידת חקר המתבצעת בגן.
- פיתוח תחושת אמפתיה כלפי האחר \ הזולת בין הילדים לבין עצמם
- עידוד חשיבה יצירתית וחשיבה מסתעפת בקרב הילדים
- חיזוק הביטוי האישי האוטנטי ותפיסות מקוריות
- יעשה שימוש בעולמם התרבותי של כלל ילדי הגן
- תהיה התייחסות לחגים ואירועים של כלל הילדים המתחנכים בגן מכל הדתות והתרבויות
- ההורים יביאו לתוך הגן מרכיבים שונים הקיימים בבית ובמשפחה ויחשפו אותם בפני כלל הילדים – יתקיים ייצוג של הרקע התרבותי של משפחות הילדים בפעילות הגן
- יתקיים יחס שוויוני לכל התרבויות הנוכחות בגן, ללא היררכיה חברתית או פוליטית
- תתקיים אינטגרציה בין הצוות, ההורים והילדים לכדי שותפות בעשייה החינוכית בגן
- הגן מאופיין בתפיסה הומניסטית הנותנת כבוד לאדם באשר הוא (צוות, ילדים, הורים)
- חומרי הלימוד בהם יעשו הגננות שימוש יהיו בשפות שונות וייצגו תרבויות שונות כולל חשיפה למילות מפתח בשפות השונות

- יתקיים ייצוג של דמויות מופת קנוניות מכלל התרבויות הנוכחות בגן.
- בהפעלת הגן יינתן ביטוי לתפיסה הרב תרבותית בארגון הסביבה, בסדר היום, בהגדרת הפעילויות השונות, בבניית האינטראקציות החברתיות בין הילדים לבין עצמם, באינטראקציות בין הצוות לילדים ובין הצוות להורים

מאפייני הסביבה החינוכית הרב תרבותית:

נראות הגן תאופיין בהרחבת אופקים תרבותית חזותית, דרך עיצוב מוקדי פעילות המקושרים תרבותית עם קהילת הגן. דרך חיזוק המשחק הסוציו דרמטי בקרב ילדים בסביבת משחק המעוצבת בהשראת עולם התוכן של תרבויות הגן השונות.

הסביבה החינוכית תכלול ייצוג אורייני במרחב במגוון השפות המדוברות בגן ותשמר נראות והדהוד של תהליכים חינוכיים משמעותיים כגון יצירות משותפות סביב חגים, דימויים חזותיים, תרשימים ומפות.

מטרות חינוכיות:

- הנחלת תפיסה ערכית הומניסטית המדגישה שוויון, הוגנות, כבוד וקבלת הזולת בקרב הילדים
- חיזוק הילדים בתחומי ההתפתחות השונים מתוך רגישות רב תרבותית לזהות לשפה וללאום של הילד ומשפחתו.
- יצירת סביבה מקיימת המשמרת את ההון התרבותי והמורשת של כל אחד ואחת מקהילת באי הגן.
- פיתוח כישורים דיאלוגיים במרחב רב תרבותי במטרה לחזק את הלכידות החברתית בגן.

מתודות לעבודה רב תרבותי:

- מודל דיאלוגי המקיים שיח פתוח ומתמיד בין הצוות החינוכי לילדים ובין הילדים לבין עצמם.
- תכנית העבודה בגן נבנית בתוך תהליך של חקירה והתבוננות מתוך זיהוי תחומי העניין של הילדים בגן.
- פיתוח מיומנויות של שאילת שאלות וחקר בקרב הילדים
- עבודה בקבוצות קטנות מגוונות
- למידה מבוססת פרויקטים - הוראה תהליכית ממורכזת תלמיד המבוססת על למידה אקטיבית, המשלבת בין עשייה לחקירה ולרכישת ידע.
- למידה מבוססת מקום - הוראה תהליכית המפתחת תחושת שייכות וחיבור של הילד לסביבת החיים היומיומית שלו.
- עבודה אינטגרטיבית בה מהלכים חינוכיים נבנים בעבודת צוות ובשיתוף כלל באי הגן.

- עבודה יצירתית שבה ניתן לילדים מקום לביטוי עצמי וחופשי הנובע מתוך הלמידה.
- טיפוח קשרים חברתיים בין ילדים מזהויות שונות ויצירת לכידות חברתית בגן.

דוגמא לתהליכים חינוכיים מותאמים לתפיסה הרב תרבותית:

1. למידה מבוססת מקום בנושא יפו – מטרת למידה זו להרחיב את המבט ואת הידע של הילדים על סביבת החיים הקרובה אליהם הן בהיבט הפיזי (קירבה גיאוגרפית) והן בהיבט התרבותי. העיסוק בנושא ייצור עבור הילדים חוויה ישירה ואותנטית של תרבויות המתקיימות בסביבתם הקרובה בכלל ובתוך תרבות הילדים בפרט. דרך התהליך נטמיע לתוך הגן את סביבת החיים האותנטית המתקיימת בחוץ, נקיים למידה מפורטת של תכנים ומושגים רלוונטיים וכך נחשוף את הילדים לעושר המקומי ולהון התרבותי של כל אחד ואחת מבאי הגן.
2. עבודה על מוקד הבית בגן בתפיסה רב תרבותית תאפשר ייצוג ומקום לסוגי משפחות ולמאפיינים המשפחתיים והתרבותיים של כל אחת מהקבוצות התרבותיות הקיימת בגן. במוקד הבית יהיו ייצוגים מגוונים של טקסיות חגיגת מבוססת תרבות כגון: בגדים מסורתיים, כלי אוכל מיוחדים, דימויים של מאכלים, מלאכות יד ותמונות הלקוחות מקנון התרבות. כל אלו יתמכו בהעמקת התהליך החינוכי והרחבת מושג הבית לכדי הבית הייחודי של כל אחד ואחת מהילדים המתחנכים בגן.
3. פיתוח מוקד סוציו דרמטי בשיוך לסביבה הקרובה כגון: הקמת שוק פשפשים בגן המתכתב עם שוק הפשפשים המקורי ביפו, וכך חושף את הילדים ליחודיות של סביבת מגוריהם, הקמת נמל דייגים, הקמת מסעדת דגים ועוד.
4. עיסוק במלאכות יד - בקרב התרבויות השונות קיימים סגנונות שונים של מלאכות יד אוניברסליות כגון רקמה ועבודה בצמר, מוזאיקה ועוד. המשמעות של חשיפה להון התרבותי דרך האומנויות השונות הללו מרחיבה את המבט על תרבויות העולם ככלל ויוצרת חיבור של הילד אל שפת האמנות דרך תחומים וחוויות מוכרות.
5. עיסוק בחי ובצומח בסביבת החיים - גם הוא חלק אינטגרלי מלמידה מבוססת מקום הנשענת על צרכים תרבותיים והקשרים תרבותיים כגון ליקוט, מסיק, שימוש בצמחי תבלין מקומיים שהינם חלק בלתי נפרד מהתרבויות השונות.
6. עיסוק נרחב בנושא שונויות - מתן כלים להתבוננות בשונויות המתקיימות בסביבת הילד באמצעות למידה חווייתית. פיתוח יכולות להתבוננות ולאבחנה מבדלת באמצעות החושים בקיומו של גיוון ועושר המתקיימים בסביבתם ונובעים בין השאר מריבוי התרבויות. התכנית מפתחת אצל הילד את יכולת

ההתבוננות והאבחנה בשוניות הקיימות בסביבתו הקרובה, בתוך הגן, בהקשר של חפצים, אנשים, מאכלים, ועוד. בשלב השני מטרת התוכנית היא לייצר פתיחות וקבלה כלפי כל מה ששונה ולא מוכר לי.

תכנית קהילתית ואירועי שיא במהלך שנת הלימודים:

במהלך השנה יתקיימו בגן אירועים בהם ההורים ייקחו חלק פעיל ויביאו לידי ייצוג את קבוצות השייכות השונות של הילדים, חלק מאירועים אלו יהיו במהלך שיגרת היום בגן (אירוח הורים והפעלות על ידי הורים, בית פתוח וביקורים בבתי הילדים ועוד)

נוסף יתקיימו בגן מסיבות ואירועים בשיתוף ההורים בהם תינתן הזדמנות להורים לחוות יחד עם הילדים את התהליכים החינוכיים שהילדות והילדים חוו בגן ובהם ההורים ייקחו חלק פעיל ויביאו לידי ביטוי את העושר התרבותי הקיים בקרב המשפחות.

מרכיבים נוספים הנדרשים למימוש תפיסה רב תרבותית בגן:

1. העשרה ולמידה בתחום הרב תרבותיות – כל גננת השואפת לקיים גן רב תרבותי תלמד בעצמה נושא זה ותפתח רגישות וכשירות רב תרבותית באופן שיאפשר לה לתת מקום לכלל הילדים, התרבויות והמנהגים הקיימים בגן מבלי לחוש איום ו/או חשש לאיבוד זהות או שליטה. ידע זה הוא הכרחי על מנת לייצר פתיחות, סובלנות, קבלה, ורגישות.
2. הדרכה והכשרה חוץ גנית ותוך גנית – גננת השואפת ליישם תפיסה רב תרבותית חדשנית בגן תקבל ליווי על ידי מדריכה מיומנת בתחום אשר תסייע לגננת לבחון את העבודה הנעשית בגן בהיבט זה תוך שימוש ברפלקציה והנחייה מקצועית ממדריכה מנוסה בתחום. ההדרכה תכלול גם תצפיות על עבודת הגננת בתוך הגן ומתן משוב, צפייה ודיווח על האינטראקציות המתקיימות בין חברות הצוות בגן, בין נשות הצוות והילדים ובין נשות הצוות וההורים.
3. בגן יתקיימו ישיבות של כלל חברות צוות הגן : גננת, גננת משלימה, סייעת, צוות צהרון – מטרת הישיבות היא ליצור תיאום וסנכרון בין נשות הצוות ולקיים שיח פתוח על קונפליקטים, נקודות מבט שונות של חברות צוות שונות והסתכלות שונה על ילדים מתרבויות שונות.
4. כלל נשות הצוות יעברו קורסים בהם ילמדו שפה/שפות נוספות הקיימות בגן ובראשן עברית וערבית
5. בתוך צוות הגן יהיה גיוון אתני/לאומי /תרבותי של נשות הצוות שיהיה מותאם ככל שניתן להרכב הילדים והילדות בגן.

נספחים:

1. מערכי שיעור בתחום שוניות
2. תכנית חינוכית בתחום למידה מבוססת מקום " יפו עירי"

3. תכנית חינוכית בנושא מסיק הזיתים בתרבויות השונות
4. מערכי שיעור בנושא חגים בראייה רב תרבותית